

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

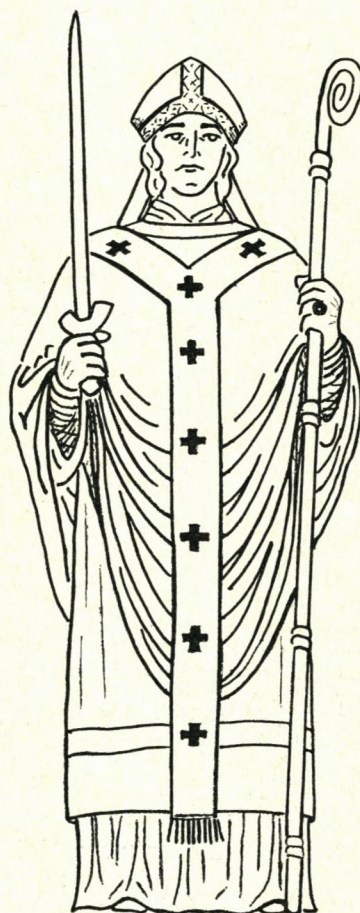
SORANER - *bladet*

Månedsskrift for Soransk Samfund

Årgang 63 . Nr. 8

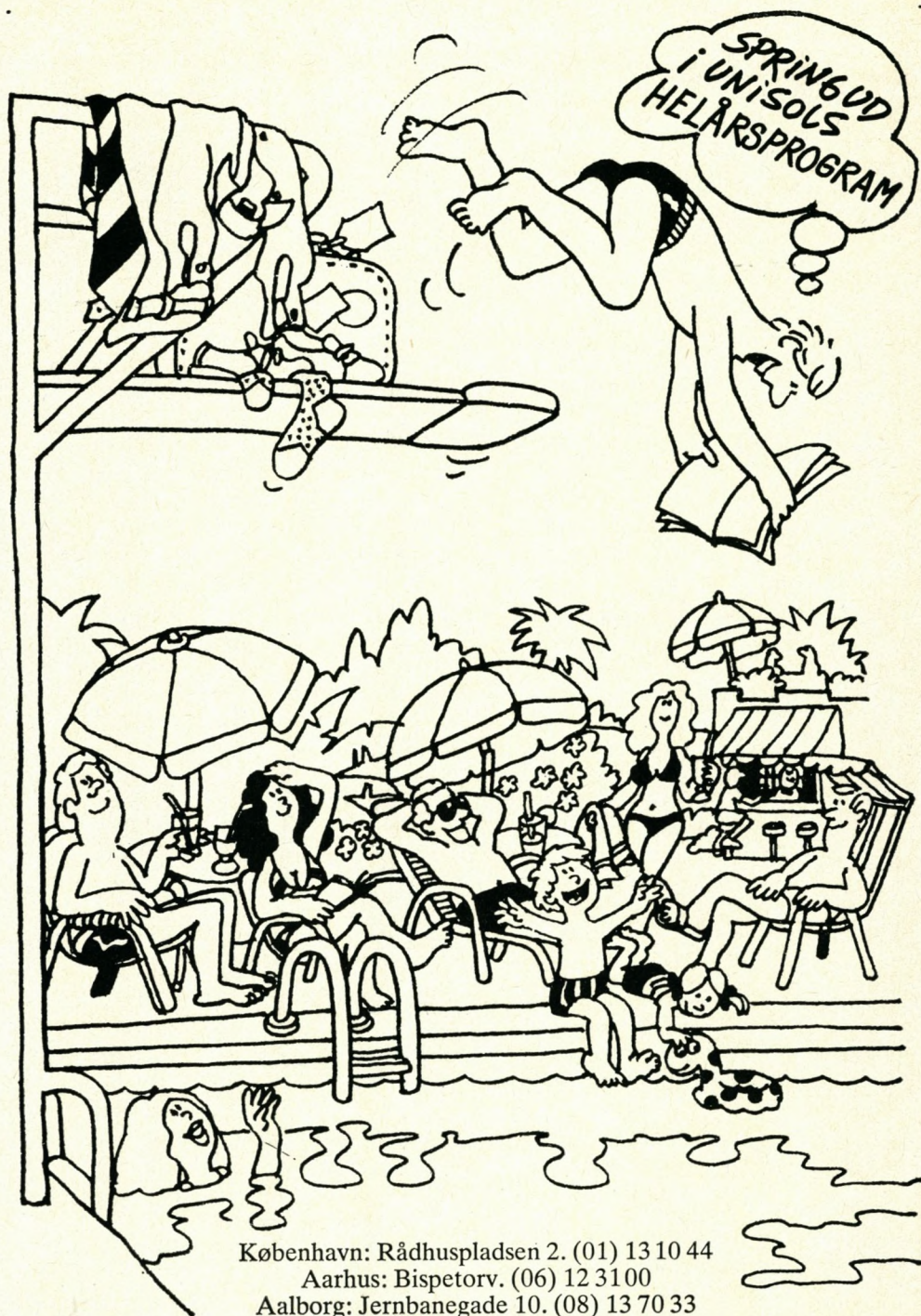
Oktober

1978

Inge M. Lehn.

ÆRKEBISKOP Absalon, 1128-1201 tegnet af
Sorøs turistchef, fru Inge M. Lehn.

København: Rådhuspladsen 2. (01) 13 10 44
Aarhus: Bispetorv. (06) 12 31 00
Aalborg: Jernbanegade 10. (08) 13 70 33
Odense: Kongensgade 69B. (09) 11 25 72

UNI SOL

C.W. Tom-Petersen
Academia Sorana

efter tegning af Christian Tom-Petersen

SORANER-BLÅDET

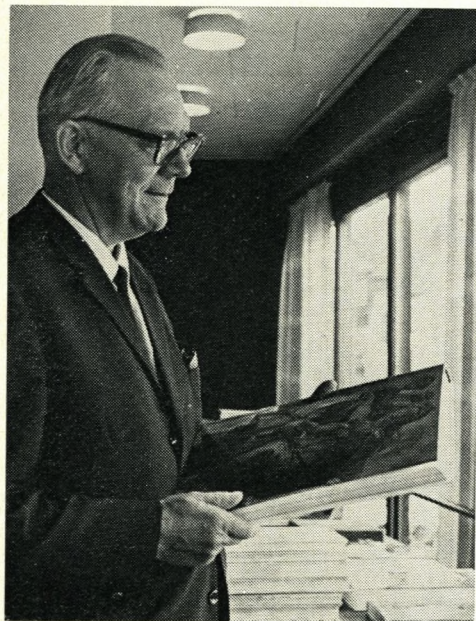
OKTOBER 1978 63. ÅRGANG NUMMER 8

Soraner-biografier 1584-1960

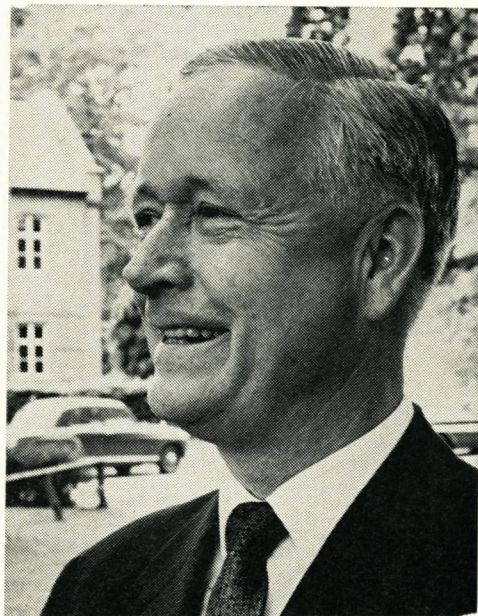
I løbet af oktober 1978 udkommer Torben Glahns Soraner-Biografier for årene 1584-1737, og med disse er det enestående værk fuldt, og en drøm, som mange tidligere fremtrædende soranere drømte, er blevet til virkelighed og for os og for de generationer af soranere, der skal følge efter os, vil det stå som et værdigt monument over soransk virke og dygtighed.

Sammen med de tidligere udgivne »Sora-

ner-Biografier« fra 1747-1800, 1822-1900 og 1901-1960 (skolen var som bekendt lukket fra 1737-1747 og fra 1800-1822) foreligger nu en komplet samling biografier over samtlige elever og akademister samt de fleste præceptorer og hovmestre først fra Fyrsteskolens 1584-1586 og derefter fra Kong Frederik II's i 1586 oprettede Kongelige Skole i Sorø og helt frem til 1960 - et tidsrum på næsten 400 år, et biografisk værk, som sikkert er uden sidestykke.

Torben Glahn.

Aa. Kann Rasmussen.

Dette værk bliver ikke mindre storslået, når det erindres, at det er lavet – ikke af betalte professionelle biografer, men – con amore. I sandhed, det er kærlighed til barndomshjemmet, hengivenhed til stedet, hvor grunden til vort senere virke blev lagt, det har været drivkraften i arbejdet for de mænd og kvinder, der i tallose timer og dage gennemgik arkiver, aviser, kirkebøger og regnskaber gennem 400 år, og drivkraften for dem, der på mange andre måder – først og fremmest ved økonomisk støtte – har muliggjort udgivelsen af dette værk.

Aage Kann Rasmussen og Torben Glahn

Det er nok lidt af en tilfældighed, at Soransk Samfund er i stand til indenfor nogle ganske få år at offentliggøre denne række af biografier, idet de to mænd, der har hovedæren for værket, arbejdede uafhængigt af hinanden: *Aage Kann Rasmussen* (S 22), der var primus motor ved udgivelsen af biografierne fra 1822–1960, påbegyndte sammen med en række fremtrædende medarbejdere, som du kan læse om i nævnte biografier, arbejdet med biografierne i 1967, da han havde trukket sig tilbage fra sin egentlige livsgerning som direktør for Christiani og Nielsen. I modsætning hertil er det for *Torben Glahn* (S 23), der er født i Sorø som søn af den Sorø-ektor Alfred Rosenstand Glahn, en ungdomsdrøm, der nu er gået i opfyldelse. Han begyndte på det allerede, da han gik på Skolen og fortsatte som ung bibliotekar på Sorø Akademis Bibliotek. I de mange år, han var overbibliotekar på Dansk Centralbibliotek i Flensborg, skete der kun små fremskridt i arbejdet væsentligst p. gr. a. den lange afstand til arkiverne i Hovedstaden, men efter at han i 1971 som pensionist vendte tilbage til København, har han så at sige tilbragt alle dagens timer med arkivstudier og aftenens timer med redigering. Når fru Glahn engang imellem sagde, at hun beundrede ham for hans indsats, svarede han altid: »Det skal du såmænd ikke – for jeg kan lide det«. Det var kærligheden, der drev værket. I denne forbindelse kan vi andre sende en venlig tanke og tak til hustruerne til mændene bag biografierne. Disse hustruer – må vi måske formode – måtte i mange arbejdstimer lide under savnet af deres mænd på et tidspunkt, da de skulle nyde otiet sammen.

Et sådant værk kan imidlertid kun se dagens lys, hvis store økonomiske midler er til rådighed. Mange soranere – og kun soranere – har ydet denne økonomiske støtte, men først og fremmest skal nævnes *Velux-fonden – stiftet af Villum Kann Rasmussen* (S 27), *Frantz Christoffer Bruuns* (1901) *Legat* og *Aage Linds* (S 01) *Legat*. Således at biografierne i alle henseender fra A–Z er et soransk værk.

I forordet til biografierne 1822–1900 skrev Soransk Samfunds bestyrelse, at de blev udgivet »med taknemmelighed og glæde – ja, og med ikke ringe stolthed« – størst af dem er taknemmeligheden – Taknemmeligheden til de soranere – mænd og kvinder, hvis navne du

vil finde i forord og indledning til de fire bind biografier – som gav os andre denne vidunderlige skat.

Det er Soransk Samfunds håb, at gamle soranere og andre med tilknytning til Sorø vil forstå at værdsætte dette enestående værk, og at de vil vise deres interesse derfor ved at købe det. Den pris, man betaler derfor, er langt mindre end værkets virkelige værdi, idet de største udgifter som nævnt er dækket ved fonds og gaver, og ingen kommer til at tjene på værket, idet alt arbejde bortset fra trykning og indbinding er udført uden vederlag.

Derfor: *Støt dette initiativ ved at bestille værket allerede i dag. Det er uundværligt for alle med interesse for Sorø Akademi.*

1954 sider for 600 kr.

Prisen for det samlede værk omfattende samtlige årgange fra 1584–1960 er kun kr. 600,-.

De enkelte bind koster:

1584–1737: 383 sider m. 164 portrætter indb.	kr. 175,-
1747–1800: 128 sider m. 89 portrætter indb.	kr. 75,-
1822–1900: 640 sider m. 2222 biografier indb.	kr. 200,-
1901–1960: 803 sider m. 4 illustrationer samt 96 lærerbiografier og 4135 soranerbiografier, indb.	kr. 150,-
Biografierne 1901–1960 kan også fås i 10-årshæfter til pr. hæfte	kr. 25,-
Alle priser er incl. moms men excl. emballage og forsendelse, som sker pr. efterkrav og koster kr. 16,- (kr. 12,- for biografierne 1747–1800).	

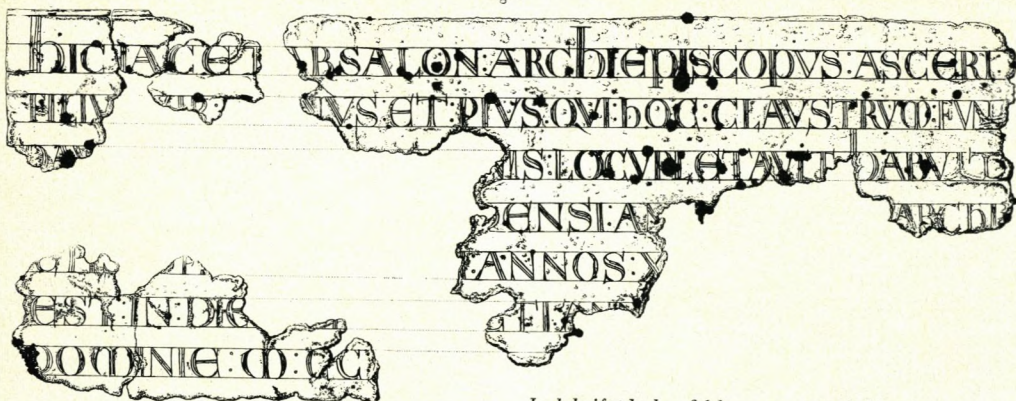
Biografierne fås ved skriftlig bestilling hos Soransk Samfunds kasserer direktør S. Kamman, Tobaksvejen 10, 2860 Søborg.

NB! Ved forudbetaling til postgiro 40 01 710 fremsendes værket portofrit.

Palle Taarnhøj.

Efter Sommerferien

Sorø Akademis Skole begyndte efter sommerferien mandag den 7. august med det største elevantal nogensinde: 398 elever. Rektor havde ventet, at vi skulle passere de 400, men det nåedes altså ikke. Der er 148 nye elever i 1. gymnasieklasse, så det bliver et stort studenterhold om tre år! Lærerkollegiet er også blevet større. Nu er der 39 ialt, hvoraf 6 er nyansatte. Det drejer sig om: *Ulrik Jøppesen* (dansk og oldtidskundskab), *Monica Lund* (fransk og pigestyngymnastik), *Hans Haldor Storm Sørensen* (fysik og kemi), *Lis Tørsløff* (engelsk og fransk), *Jon Villadsen* (dansk og engelsk) og så mangler vi en i matematik og fysik. Endelig har vi bevaret af de sidste år ansatte: *Erik Kjeldsted Jensen* (geografi og samtidsorientering) og *Sonja Rothe* (dansk). Endelig skal vi have en ny lærer i musik, da fru Flensborg er blevet ansat i Rungsted. Organist Knud Vad (S 55) vikarierer foreløbig.

Absalon 1128-1201

Af lektor ved Københavns Universitet,
dr. phil. Kai Hørby (S 54).

850 års dagen for ærkebiskop Absalons fødsel er ikke et af de allermest sikre punkter i Danmarkshistorien. Vi ved faktisk ikke med sikkerhed, hvornår han kom til verden – især fra middelalderen overleveres fødselsdatoer meget sjældent, langt sjældnere end dødsdage (fordi disse i den tids religiøse sammenhæng var så meget vigtigere). En kirkefyrste af Absalons format skulle mindes mange steder, og dødsdagen (den 21. marts 1201) har vi derfor godt hold på. Årligt på dagen til evig tid skulle der læses sjælmesse for ham i hans domkirke i Lund – den slags optegnedes for ikke at gå i glemme i mindebøger (nekrologier), hvor i grunden datoen er vigtigere end året, men det bevarede nekrologium fra Lund giver i Absalons tilfælde både dagen og året. Også i Roskilde domkirkes nekrologium optoges Absalon naturligvis med samme formål, men på ingen af stederne er der interesse for hans fødselsdag, højst kan det have været nævnt, at han ved sin død gik i sin alders 73. år. – Fra den om danske forhold velunderrettede historieskriver Arnold fra Lübeck ved vi, at dødsfaldet fandt sted i hans elskede Sorø, og vi kender hans testamente, som må være opsat her i hans allersidste levetid. – Datoen 30. oktober 1128 er en tilbageslutning fra dødsdagen og fra hans navn; den gammeltestamentlige Absalon (en af Davids sønner) var i det middelalderlige kalendarium placeret på den 30. oktober, således som hver eneste dag havde hver sine (mange) hellige skikkelser at fejre; at vor Absalon opkaldtes efter den gammeltestamentlige, kan betyde, at han var døbt på denne dato, men alt for sikkert er det ikke.

Men vi befinder os sikkert i disse måneder i 850 året efter Absalons fødsel, og det kan være så god en anledning som nogen til at

Indskriftplade af bly, optaget af Absalons grav ved undersøgelsen i 1827. Dens ordlyd er rekonstrueret til: *Hic iacet Absalon archiepiscopus Asceri filius vir bonus et pius qui hoc claustrum fundavit et multis bonis locupletavit, habuit ... Roskildensi annos XXXIII, archiepiscopus ... Lundensi annos XXIII ... est in die sancti Benedicti anno incarnationis dominie MCCI ...* (Her ligger Absalon, ærkebiskop, Assers søn, en god og from mand, som grundlagde dette kloster og berigede det med meget gods; han indehavde bispestolen i Roskilde i 43 år, ærkebispesædet i Lund i 23 år; han døde Skt. Benedikts dag i det Herrens år 1201).

(Tegning i Nationalmuseet, her efter *Nye Danske Magazin VI*, 1836).

mindes, hvem han var, og hvad han betød. For Sorø og for Danmark.

I begge sammenhænge er der siden 1201 vokset lag på lag i en traditionsdannelse, som gør det meget vanskeligt at nå tilbage til, hvad der stammer fra Absalons egen tid og fra hans egen indsats, og udsondre det fra, hvad der er senere tiders fromme beundring eller romantiske gendigtning. Lige indtil vore dage har Hvideslægten og det historiske Midtsjælland altid kunnet tale til fantasien.

At få et rigt eftermæle har næppe været ærkebispen ukært. Han har gerne villet mindes i Danmark til sene tider, men det er ikke nogen tom ærgerrighed. Da han blev gravlagt foran højalteret i Sorø klosterkirke, var det en meget bevidst handling som den fornemme stifter af det store og betydningsfulde centrum for gudsdyrkelse, som klosteret skulle være til evig tid, en sådan gudsdyrkelse som i tiden opfattedes som den mest markant samfundsnyttige gerning, der kunne foretages (i klosteret udførtes gode gerninger og holdtes en forbøn, der skulle komme alle dem til gode, som var nødt til at leve deres liv ude i verden), og Absalon har gerne villet mindes i et sådant fromt miljø. Ikke først og fremmest for egne bedrifter, men som den, der havde lagt grunden til en sådan gerning til gavn for menneskene. Således levede hans minde endnu i Sorø kloster indtil reformationen;

den fornemme gravsten er lagt af klosterets sidste katolske abbed, *Henrik Christiensen Tornekrans*, og fra reformationstiden stammer også en række optegnelser om Absalons slægt, og klosterets historie, der viser noget om de synlige udtryk for, at klostret højt ærede sin stifter, og at Absalon-skikkelsen var blevet et symbol for klostrets retmæssige eksistens.

Det har også været en materiel fordel for klostret at kunne vise hen til en betydningsfuld velgører fra den ældre middelalder, som tilmed havde været stiftets biskop. Det kunne give en vægtig baggrund for at hævde rettigheder over for senere biskopper, der ikke altid var klostrene velvilligt stemt; cistercienserklosterne i Danmark var sig dette meget bevidst (både Øm og Løgum klostre havde en højt agtet og længst afdød velgører, som henholdsvis havde været Århusbisp og Ribebisp), og netop i årene op til 1500 var forholdet mellem Sorø kloster og Roskilde bispestol ikke det bedste. Fra den såkaldte *Sorø klostres Gavebog*, der er et latinsk håndskrift udført i Sorø kloster omkring 1440 (med oversigt især over klostrets ejendoms historie) ved vi da også, at Absalon i sin tid som Roskildebiskop havde gennemført en række godstransaktioner, der med gavebogens ord dels havde været til klostrets, dels til Absalons fordel (men tilsyneladende ikke så ofte til bispestolens gevinst).

Saxo

I rigshistorien er det Saxo, der har bevaret hans navn, og det har været fristende for en del af traditionsdannelsen, at knytte Saxo og Sorø sammen (i Ingemanns roman sidder Saxo i Sorø og skriver på sin store Danmarks historie), men Saxo har først og fremmest været en af Absalons *clerici*, klerke, hvad dette så end har betydet. Snarere end til Sorø knytter dette Saxos navn til enten Roskilde eller Lund – men i testamentet, der som nævnt er opsat i Sorø, er der testamenteret ham 2½ mark sølv og pålagt ham at levere to bøger tilbage (som Absalon havde lånt ham) til Sorø kloster.

Også ved Saxo kan Absalons ry siges at være holdt vedlige efter de oprindelige intentioner indtil reformationstiden. Hans *Gesta Danorum* kom til at spille en stor rolle for den senere danske historieskrivning, i den forstand at det var her, senere arbejder tog fat, og allerede i 1300-tallet er der udført et kompendium over hans historie, en mere sammentrængt gengivelse af den i noget mere let tilgængelig (latinsk) sprogdragt. Det var vistnok fra Roskilde, meget af den senmiddelalderlige danske historieskrivning udgik; det var herfra, der skaffedes det middelalderlige håndskrift af Saxo, som blev lagt til grund for den første trykte udgave. Paris 1514 (et håndskrift der senere er gået tabt); og det var i Roskilde Povl Helgesen, Skibby-kronikens forfatter arbejdede. Povl Helgesen var en af de sidste betydelige katolske teologer i Danmark før reformationen, der har efterladt

et stort forfatterskab ved siden af Skibby-kroniken; dette værk er en Danmarkshistorie, hvis ældste afsnit indholdsmæssigt, og hvis helhed sprogligt, minder meget om Saxo (at den kom til at hedde Skibby-kroniken, skyldes kun, at den fandtes indmuret her i 1600-tallet og kun kendes på denne måde).

Det er fra Saxo, vi har hovedparten af det stof, der skal til, for at vi kan anskueliggøre os Absalon som den midtsjællandske høvdingesøn, der efter fornem uddannelse i Frankrig vendte hjem og blev biskop af Roskilde (ved fostbroderen Valdemar 1.s indsats i året 1158, netop som Valdemar selv var blevet enkononge) og som nu resten af sin levetid blev Val-

Absalons gravsten er et smukt renaissancearbejde, der måske skyldes den kgl. bygmester og stenhugger Martin Bussert (død 1553). Stenen er lagt i 1536, efter at graven første gang var blevet åbnet. Den afløste vistnok et middelalderligt gravmæle af træ.

(Efter litografi i J. B. Løffler: *Gravmonumenterne i Sorø Kirke*, 1888).

demarernes kongemagts stærke støtte både verdsligt og kirkeligt. Saxos nationale og kongetro indstilling, som måske mest umiddelbart fremgår af værkets fortale, der er rettet til Valdemar Sejv og ærkebiskop Anders Sunesen (Absalons efterfølger i Lund), understøtter de gejstlige sider af Absalons liv og karakter – uden helt at skyde dem til side – og lader det i stedet fremgå, hvorledes han ved siden af at være en stor kirkeleder på det fornemste europæiske niveau, var den, der tjente den udvikling, som gav Danmark (ved de store Valdemarers kongemagt) ære udadtil og fred indadtil. Der er for Saxo ikke mulighed for tvivl, hverken med hensyn til Absalons lærdom eller retsindighed, men disse træk træder tilbage til fordel for, hvad der har med statsmanden og krigeren at gøre. Men det er sikkert formålet, at alle disse egenskaber skal supplere hinanden, og i billedet skal også indgå en række autentiske træk af høvdingens levevis, som han bevarede, dette at han drog tappert på vendertog eller engang imellem gik i skoven og huggede brænde.

Saxo fortier for Absalons, som han gør det for Valdemar den Stores, vedkommende, at deres modstandere kunne have rettigheder eller gennemtænkte og velargumenterede synspunkter. F. eks. holder han ikke af, at nogen af hans eventuelle udenlandske læsere skal få det indtryk, at de danske konger nogensinde er kommet til magten ved andet end arv, ved en proces, der i gamle former mest muligt skal ligne den, der er foregået i Saxos egen tid, hvor det store kirkemøde i Ringsted 1170 ved en og samme lejlighed skrinlagde helgenen Knud Lavards ben på højalteret og salvede Knud Lavards sønnesøn, den lille Knud VI til konge endnu i faderens levetid. Hvis nogen skulle mene, at de danske konger i ældre tid havde deres magt fra noget, der kunne ligne en valghandling, skal det i hvert tilfælde ikke kunne siges, at de har deres viden fra Saxo. Og når de skånske bønder f. eks. gør oprør imod ærkebiskop Absalon, er Saxo ikke den, der redegør for, hvilke retsstandpunkter de eventuelt kan have ment at have – i hvert fald ikke sådan, at der kan blive tale om anden konklusion, end at de sætter sig op imod loven og retfærdigheden.

Saxos propaganda for Absalon og Valdemar den Store med alt, hvad de repræsenterer, afspejler den dybtgående konflikt i datidens danske samfund, som har at gøre med overgangen fra et gammelt høvdingesamfund til et moderne, europæisk præget monarki. I ældre tid havde bebyggelsen været spredt, og de enkelte høvdinge givetvis enerådende, men dels befolkningsudviklingen (der har gjort bebyggelsen sammenhængende og landet stort set udnyttet), dels kristendommens indførelse havde nu på et par hundrede år skabt betingelserne for en moderne samfundsindretning i Danmark. Det er en udvikling, vi har meget vanskeligt ved at følge, fordi kildematerialet fra den tid dels er meget sparsomt, dels egner sig meget dårligt til at belyse netop den slags forhold – men der er ikke megen grund til

at tvivle på, at udviklingen har fundet sted. Valdemarstiden og den netop foregående periode har været en ekspansionsperiode både befolkningsmæssigt og økonomisk; Danmark har sikkert ved midten af 1100-tallet været rigere end ved midten af 1300-tallet.

Absalon hører hjemme i denne ekspansionsperiode; de, der gjorde modstand mod hans og Valdemarernes bestræbelser, havde retten på deres side i den forstand, at de krævede, hvad der plejede at skulle gives dem. Absalon er sammen med Valdemar den Store repræsentant for en fremtidsbestræbelse, der efter behag kan kaldes handlekraftig eller aggressiv. Den mente at have fremtiden på sin side, ikke blot med hensyn til statens, men også og især med hensyn til kirkens liv. Absalon tilhørte en slægt, der havde kendt det gamle høvdingedømme – og kristen havde den kun været i tre eller fire generationer. Det er at føre det gamle over i det nye i denne sammenhæng, der har været Absalons bestræbelse, og som han har villet huskes for i Sorø og i Danmark.

Absalon - 850 år

Den 28.–29. oktober 1978 fejrer Sorø biskop Absalons 850 års dag. Om rigtigheden af datoen kan der siges meget, men en dato skal vælges, og hvorfor ikke weekenden før den dag, der iflg. almanakken er Absalons navnedag?

Da Sorø Turistforening, som så mange andre foreninger, udmærker sig ved at have for få penge, håber vi, at så mange foreninger, firmaer og private som muligt vil være med i arrangementet. Dette håb er heller ikke blevet skuffet, vi har allerede tilsagn fra spejdere, hjemmevern, civilforsvar, marchforeningen Støvlen, museer, kirke, borgmester, pengeinstitutter, Akademiet m. fl. – alle med tilknytning til Sorø, for vi er overbevist om, at havde Absalon ikke bygget klosteret i Sorø, havde der sikkert heller ikke været hverken soranere eller Sorø (og heller ingen turistchef), så vi har al mulig grund til at fejre ham.

Af arrangementer skal nævnes: Absalon skak Turnering, udstilling, Absalon 850 års march, festmiddag med retter fra Absalons tid, børne-tegne-konkurrence, kransenedlægelse og festgudstjeneste i Sorø kirke, rytteroptog, Sorø's længste kasketog, festaften i kirke med orgelmusik, sang (Chorus Soranus), fortælling og aftensang.

Alt dette – og mere til – gøres, for at soranere og Sorøborgere på værdig måde kan fejre vor kirkes berømte grundlægger: biskop Absalon.

Kom og vær med! *Inge Margith Lehn.*

De første Sorøtryk fra 1627

Advokat Max Ebert (S 35), Roskilde, har i mange år interesseret sig for Sorøtryk og har en god samling af disse. Han har lovet tid efter anden at skrive i Soranerbladet om dette emne, hvis det har interesse. Her kommer den første artikel om *Mauritius Saxo*, der senere bliver fulgt af en omtale af Sorøprofessorernes tryk fra 1627 til 1641, da Henrik Kruse trådte til.

De første Sorøtryk 1627

Den 30. november 1623 udstedte Chr. IV sin fundats på det nye ridderlige Academi i Sorø, hvortil kongen indkaldte så mange af de bedste og lærdeste mænd i Europa, som han kunne få til Danmark ¹⁾.

Chr. IV anså selv anlæggelsen af et bogtrykkeri i Sorø som en betingelse for academiets litterære hæder, således at de lærde mænds arbejder kunne blive udbredt både i Danmark og ikke mindst i udlandet og kaste berømmelsens lys over Danmark og Sorø. I statutterne af 1643 siges det, at professorerne lige så lidt kan undvære et bogtrykkeri til deres litterære virksomhed, som soldaten kan undvære de fornødne våben til en hæderfuld kamp ²⁾. Men landet var, bl. a. på grund af krigene, fattigt, og der var mange og store udgifter forbundet med academiets oprettelse og drift, så der var ikke råd til i 1624 og de nærmest følgende år også at ansætte en bogtrykker.

Det var dengang sædvanligt, at udenlandske, d. v. s. tyske bogtrykkere rejste rundt i Danmark, hvor de blev tilkaldt for at udføre et bestemt arbejde, og når det var færdigt, forlod de landet igen ³⁾.

Vi kender imidlertid endnu kun een bogtrykker, der i tiden før 1641, hvor det første trykkeri ved Sorø Academi blev oprettet ⁴⁾, har arbejdet i Sorø, nemlig *Mauritius Saxo*.

Moritz Sachs ⁵⁾ blev indskrevet i matriklen ved universitetet i Frankfurt/O. 1604/05 og kom senere til Marienborg (Meissen), hvorfra han af hertug Adolf Friedrich blev kaldet til Güstrow, hvor han den 28/3 1617 modtog bestalling som hofbogtrykker. Han giftede sig her med en datter af bogtrykker Augustin Ferber den ældre, der tidligere var bogtrykker i Güstrow og senere kom til Greifswald.

I oktober og november måneder 1621 indgav Sachs imidlertid ansøgning til hertugen om at måtte flytte til Rostock, men først året efter fik han tilladelsen, og mellem den 24/6 og 27/11 1622 kom Sachs så til Rostock. Her trykte han bl. a. Dr. Schlüsselburgs »Briefe« og Johann Albert Gryphius »Poemata«. Han trykte vel også Johan Cluver's disputats i 1623.

I 1624 rejste Sachs imidlertid fra Rostock,

antagelig til Sjælland. Endnu har jeg ikke set tryk fra hans hånd udover de 2 (3) fra Sorø i 1627, men han kan jo godt have virket andre steder. Ikke alle tryksager fra den tid nævner trykkested eller bogtrykkernavn.

Den 8/11 1628 fik Moritz Sachs beskikkelse som bogtrykker af magistraten i Stralsund »von Rostock kommand«, men har her kun fremstillet få tryk. Han er tilsyneladende død i 1630-31. Fra 1631 foreligger et tryk fra hans arvinger.

I Sorø trykte han under navnet Mauritius Saxo i 1627 2 arbejder af professor Johan Cluver. Det ene: ⁶⁾ »HARMONIA/EVANGELIARUM se/ cundum paschata et itinera/delineata, / a / Johanne Cluvero SS. Theol. D. / & in Academia Sorana Professore / Regio. / Vignet / Per MAURITIUM SAXONEM designat. Typogr. / in Academia Regia nova Equest. / SORANA. / streg / ANNO M.DC.XXVII. »Nøjagtigt samme arbejde er udgivet med nyt titelblad, hvor de sidste 2 linier (Streg / ANNO M.DC.XXVII) er udgået, og i stedet er anført: »Prostat apud JOHAN. HALLERVORD. Bibliop. / Rostochinensem Anno 1627 /«. 12 blade ⁸⁾.

Man har bevidst søgt at komme ind på det europæiske marked ved at lade bogen udkomme i Rostock. (prostat apud = er til salg hos). På Børsen i København var også det udsalg fra Johan. Hallervord i Rostock, som Joachim Moltke (indskrevet ved Københavns Universitet 29/6 1626 »fra Rostock«!) bestyrede, før han blev selvstændig boghandler. ⁷⁾ Det danske bogmarked var dengang stærkt afhængigt af udlandet, især universitetsbyerne i Tyskland - deriblandt Rostock!

»Designatus« = »den, der er valgt til et embede, inden han tiltræder det« viser også, at det var en rent midlertidig opgave, hvortil bogtrykkeren var indkaldt.

Johan Cluver, ⁸⁾ der som nævnt udgav sin disputats i Rostock i 1623, var professor og tysk præst ved Sorø Academi 1624 til 1630 og boede i sin tid i Sorø i »det vestre hus udenfor porten«, dvs. nord for »Herrerens Gård«, vel omtrent der, hvor boghandler Nørballer boede. ⁹⁾

Anders Sørensen Vedels emblem.

Bogen er i øvrigt yderligere interessant derved, at vignetten på titelbladet viser et embleme, der er blevet påvist oprindeligt at have tilhørt Anders Sørensen Vedel i Ribe.¹⁰⁾ Det er ovalt og indeholder en pyramide set fra oven med bogstaverne »D« (deus), »S« (sanitas) og »T« (tempus) på de tre sider, indenfor en deviseramme med citat fra psalm. 119: Portio mea, Domine, dixi custodire legem tuam. Foroven et englehoved, funderen et lille våbenskjold med indskrift ASW.

A. S. V. har imidlertid ikke selv brugt emblemet på sine i Ribe trykte bøger, ej heller som ex libris, men det kan jo tænkes, at det er kommet til Sorø med hans ældste søn Søren Vedel, der på Johannes Stephanius' foranledning kaldtes til rektor ved Sorø Skole den 23. april 1608. Han kan til Sorø have medbragt emblemet, altså også træstokken, hvor det nok har cirkuleret mellem de lærde mænd, og Søren Vedel har så ikke fået det med sig ved sin afrejse fra Sorø i 1611. Efter at bogstaverne på pyramiden DST og ASW's initialer er fjernet fra stokken, har Sachs så brugt emblemet efter sin hensigt. Brugen af devisen (Min Deel, Herre, sagde ieg (er) at holde dine Ord) kan måske antyde sit om Sachs' eller om Cluvers åndelige indstilling.

Den anden bog, der blev trykt i Sorø af Mauritius Saxo, er Johan Cluver's: »JOHANNES CLUVERI SS = / Theol.D.& in Academia Sorana / Professoris / Oratio Anniversaria. / Qua breviter ostenditur, / ROMAM PON- / tificiam esse Jeroso- / lymam apostaticam / Domini interfecticem. / Cap.II.v.8. / vignet / Anno Domini -- M.DC.XXVII. / røskentreg / Typis exscrispit MAURITIUS SAXO designat / Typogr. in Academia Regia Equestri / SORANA. /«. 11 blade. 8°. Titelbladet er omgivet af en sædvanlig røskentramme. Den anvendte vignet viser en »åben halstring med vedhæng«.¹¹⁾

Hvor Mauritius Saxo indrettede sit officin i Sorø, kan vi ikke vide. Det kan næppe have været i samme ejendom i Storgade, hvor Johan Cluver residerede, idet denne var forbeholdt »Professorer og Excercitiemestre«. Der var jo imidlertid efter Taubers »Grundtegnung over Sorøe Academies Bygninger 1623 som Hypothese efter Bilagene 5 og 14«¹²⁾ adskillige bygninger på academiets grund, der vel ikke alle har været anvendt fuldud efter deres bestemmelser. Her kan Mauritius Saxo måske have fået lov at indrette sit midlertidige trykkeri i en kun lidt benyttet bygning. Det kunne være fristende at tænke sig den mulighed, at pressen var opstillet i en sidefløj til klosterporten, hvor 1700-tallets bogtrykker over 100 år senere udviste så stor flid og dygtighed. »Saxos Celle« var jo som skabt til formålet og kan have givet den tyske bogtrykker yderligere inspiration til det bogtrykkernavn, han anvendte i Sorø.¹³⁾

Ved en synsforretning fra 1640 findes imidlertid en fortegnelse over de »Losementer«, der findes »udenfor Porten«,¹⁴⁾ og dér finder man blandt professorernes og andre til academiets hørende betjentes boliger også »Bog-

binderens«, og i 1646-1649 købte bl. a. bogtrykkeren Henrik Kruse »det logement, han iboede« udenfor porten, så indtil videre står beliggenheden af det første bogtrykkeri i Sorø hen i det uviste.¹⁴⁾

Andre af professorerne i Sorø end Johan Cluver må have fået trykt hos tilkaldte bogtrykkere. Nyerup og Kraft¹⁵⁾ nævner under Johannes Meursius' dennes 2. udgave af »De luxu Romanorum«, Sorø 1634, og E-M II 464 nævner bl. a. en forsvunden udgave af Henrik Ernst: »Medulla historiæ universalis, Sorø 1640«. Den 15. februar 1641 skriver hofmester Henrik Ramell kontrakt med bogtrykker Henrik Kruse, så han kan i teorien evt. have trykt den sidste bog, men Meursius' bog må i hvert fald være blevet trykt af en »typogr. designat«.

Nyerup og Kraft nævner under Hans Laurenberg dennes »Satyra« som er trykt i Sorø både i 1630 og 1636. »Satyra« udkom under pseudonymet »Daphnorinus«, og udgaven 1630 anføres også hos Collin¹⁶⁾ som trykt i Sorø. Men både disse og andre eventuelle Sorøtryk fra den tid kan nu kun findes ved et enestående held.¹⁷⁾

Sædvanligvis måtte professorerne ty til København og få trykt der, i det omfang de havde råd til det, og det var jo også både besværligt og fordyrende at få manuskripter til København, tilbage igen til korrekturlæsning og retur igen. Og hvad ville de lærde professorers tanker og ideer have været, såfremt ikke bogtrykkeren kunne mangfoldiggøre dem og fastholde dem for eftertiden?

Professorerne i Sorø pressede derfor stadig på for at få en fast bogtrykker i Sorø.

Max Ebert (S 35).

Noter

- 1) Udsigt over Sorøe Academies Forfatning. Indbydelsesskrift til Festen den 21de Mai 1827 ... af E. G. Tauber. Kbh. (Jens Høstrup Schultz) 1827. p. 8 ff. Fundatz oc Anordning paa det Kongelig Adeligt Academie udi Soer. Anno 1623. (Kbh.: Henrich Waldkirch.).
- 2) Tauber: Udsigt p. 33, noten.
- 3) Se bl. a.: Aleks Fröland: Dansk Boghandels Historie 1482-1945. Kbh. 1974, p. 26.
- 4) bl. a. Tauber: Udsigt, p. XXV no 34, C4's brev af 3. januar 1641 til hofmester Rammel om at antage en bogtrykker.
- 5) L. Benzing: Die Buchdrücker des 16. und 17. Jahrhunderts im deutschen Sprachgebiet.
- 6) Bibl. Dan. I 48, Torben Glahn: Sorø-Bibliografi, Haderslev 1939, nr. 13.
- 7) Fröland p. 55.
- 8) Ehrencron-Müller, Forfatterleksikon II 226, Moller III 219.
- 9) Sorø: Klostret, Skolen, Akademiet. Udg. af Soransk Samfund I 1924 308.
- 10) Fund og forskning 1955, 1970 p. 146. Heraldisk Tidsskrift 2 : 16, 1967 p. 249 ff. (Fortsættes side 96).

»Borgmesterens Øjne«

En lykkelig skæbne lod mig for mange år siden træffe en smålandsk aftægtsmand, der kunne berette mangt og meget om livet i Småland i sidste halvdel af det forrige århundrede og også om en »rallares« liv, han havde været med ved anlægget af jernbanen nordpå fra Stockholm.

De fleste af hans beretninger blev indledt med ordene: »Se, jeg ved ikke, om det er sandt, det jeg beretter her, men ...«, og så fik man først historiens historie.

Jeg er nu i omtrent samme situation som gamle Gustav.

Jeg er aftægtsmand, og jeg kan også berette med Gustavs forbehold m. h. t. sandheden:

»Borgmesterens øjne«

Beretningen må begynde med anlægget af jernbanen fra Roskilde til Korsør. Det engelske firma, der havde fået koncessionen, henvendte sig til de vise fædre i byrådene i Ringsted, Sorø, Slagelse og Korsør og foreslog, at byerne skulle tegne aktier i foretagendet.

Til gengæld ville selskabet være villigt til at drøfte linjeføringen i byernes nærhed, så stationerne blev anlagt mest gunstigt for byernes borgere.

Men – Nej tak! Sligt nymodens djævelskab skulle holdes på afstand, hvis stationerne kom til at ligge bekvemt, vidste man aldrig, om handelen ikke flyttede til nabobyerne.

Blev det til noget, var hele handelssystemet truet.

»Godt«, sagde selskabet, »så gør vi det, som vi selv vil!«

I Ringsted og Slagelse blev linjen trukket så langt væk fra bykernen, som man anstændigvis kunne være bekendt, og byerne fik senere store udgifter til anlæg af vejen fra stationerne til byerne.

Meget værre var det for Sorøs kloge mænd: jernbanelinjen blev ført syd om de næsten bundløse moser, der lå langs Flommen, og det bevirkede, at befolkningen i Sorø og oplandet fik et par miles vej fra station til by. For at

klare situationen måtte man i største hast anlægge Banevejen.

Værst var det for Korsør. Selskabet førte linjen nord om Korsør Nor. Der var 2–3 mil fra byen til færgelejet, og Korsør måtte bruge mange flere penge, end man havde foreslået byen at købe aktier for, på bygning af en bro over Norets udløb.

Banevejen

Men Sorø måtte altså anlægge Banevejen, der også kostede meget mere end aktierne.

Historien (min historie) beretter, at vejen blev anlagt af et vejbygningsselskab, der var ekspert i at anlægge Macadamiserede veje.

Indehaveren hed Kähler, og for en gangs skyld blev Sorø ikke bét. Kähler havde ikke sørget for en ordentlig jordbundsundersøgelse (det er også det vanskelige ved alle større vej- og broanlæg. Jvf. broen ved Fiskebæk), og vejføringen måtte ændres, og endda slugte dæmningen ca. midt imellem stationen og byen så store mængder opfyld, at Kähler led store tab derved.

Sorøborgerne godtede sig, og de mose-, sump- og moradsområder, der lå langs begge sider af vejen, blev døbt »Kählers Park«. Det var et frodigt vildnis, hvor vi drenge gik på spændende færd i junglen og udkæmpede krige mellem malajer og englændere (udfaldet var givet: englænderne vandt).

Nu kommer vi til lygterne

Min beretning går ud på, at Sorøs borgmester Katrup havde været til selskab på en af de store gårde i Lyngø, at han havde fået lidt rigeligt af de våde varer, og at han derfor havde sat sig til at sove; hestene kendte jo vejen.

Det gjorde de, men i den begynte nat kørte de ud over dæmningens kant ned i sumpen, hvor vognen væltede og hældte borgmesteren i pløret.

Der skete kun materiel skade, men borgmesteren hævdede, at det var den manglende belysning – og ikke hans spirituøse tilstand, der var årsag til uheldet.

Lygterne kom op, og det var historien om »borgmesterens« eller »Katrups Øjne«.

Jeg ved ikke, om den er sand, men sådan har jeg hørt den mange gange som barn.

Hvordan lygterne så ud?

De lignede store vognlygter, hvor der i stedet for holder til voksløst sad en nok så stor petroleumslampe af messing. Lygterne blev tændt og slukket efter behov af akademivægteren (?), som kom med lygtetænderens stige, klude (til pudning af lygteglassene), beholder med petroleum og andre »parafernalia«.

Hvis jeg ikke husker meget fejl, var der på og ved skolen i akademihaven og ved kirken anbragt lignende lygter.

K. E. Stubbe Teglbjærg
Student 1923

Noter til de første Sorø tryk (fortsat)

11) Bibl. Dan. I 76. Glahn nr. 464.

12) Tauber: Udsigt, Tab. I.

13) Sorø I p. 278 f.

14) Sorø Bys Historie gennem tre Hundrede Aar, ved L. F. la Cour, Sorø 1938, p. 25 og 27.

15) Dansk-Norsk Litteraturrexicon, Kbh. 1818 (For Berling hos Schultz).

16) Anonymer og Pseudonymer ... samlede af E. Collin. Kbh. 1869 (Thiele) nr. 4621.

17) Se i øvrigt om tabte Sorøtryk fra 1600-tallet: Glahn nr. 781 ff.

»Den fattige Joseph udi Potiphars fængsel«

Om Søren Andersen Vedel, rektor i Sorø 1608–11, af Torben Glahn (S 23).

I 1608 blev Søren Andersen Vedel¹⁾ fra Ribe i sit 21. år rektor i Sorø efter to års ophold ved Københavns Universitet og halvandet års studieophold i Heidelberg. Han var en søn af den kendte historiker Anders Sørensen Vedel.

På samme tidspunkt blev rektorens fem år yngre broder Lauge, der hidtil havde gået på Herlufsholm, flyttet til Sorø skole, og forældrene overvejede åbenbart også at lade den otte år yngre broder Hans, der da var 12½ år gammel, følge efter. Faderen var da syg og dertil temmelig vanskelig, så det var moderen, der måtte tage sig af problemerne, og der synes at have været flere. Det ser man af et brev²⁾, som den bekymrede moder sendte Søren Vedel umiddelbart efter at han havde overtaget rektoratet. Hun skriver blandt andet:

Moderens brev:

»Kiere Søn, tacker ieg Eder gjerne for Eders skriffuelse som ieg nu nylig bekom for to timer siden med Mamme, huilkid war mig gandske kierkommen, ti gud skal widé huad min glede haffuer werid siden vi skyldis at, for alle honde aarsagers skyld. Ti tacker ieg nu Gud med dig at du est nu kommen smuck til rette. . . . Wider kiere Søn, som I skriffuer mig til om den fattige Laues³⁾ wilckor, huilckid gør mig ont aff mit gandske hierte at hand lider nød for kleder; ti beder ieg Eder at rette eder effter Faders skriffuelse oc skaffer hannem hans nødtørffthighed uden offuerflødhighed. Jeg skal loffue Eder det skal vere uden al eders skade. Huad fader wil icke betale det wil ieg . . . Gud forlade Jørgen Feninger⁴⁾, hand loffuide saa wel, der sloge wi wor lid til. Lader hannem faa med det første en god engelsk kledning til en fem rd allen, den kand hand ocsaa bruge i winter, oc ellers huad eder siunis, leder hoser, oc skriffuer en seddel til fader huad det koster. Jeg tør slet inted sende hannem penge. En Skiorte oc en tørklede sender ieg hannem. . . . Om wor lille hans Lausens⁵⁾ wilkor wil ieg skriffue eder til en anden tid, ieg kand icke nu faa saa megen tid. . . . Jeg tencker at Laue komer hiem igien, om denne kommer hen, men ieg kand inted sige deraff, ti fader er icke lenge wid it synd (sind), oc meget wankelig der hos. Gud giffue en god tålmodighed. . . . Aff ribe, med hast po onsdag.

Dine Sydskynde sige dig m- (d. v. s. mille = 1000) godenatter

d(in) k(ære) m(odér)

Mette M(agister) Andersis.

Det blev til, at »lille Hans« kom til Sorø kort tid efter, dog uden at Lauge derfor blev kaldt hjem. De blev alle tre i Sorø til 1611, men det lader ikke til, at de har haft en særlig god tid dernede. I et brev⁶⁾ til moderen udbreder Søren Vedel sig om sine trængsler. Det er skrevet et par måneder, før han og brødrene forlod Sorø og gengives her i udrag:

»Gud giffue jeg aldrig haffde seet Soerø!«

Hederlig oc Gudfryctelig Quinde Mette M. Anders Vedels udi Ribe, min hierte alsomkieriste Moder, gandske ydmygelig tilscreffuen.

Naade oc Fred, met euindelig Lycke, Benedidelse, Salighed oc Velfert aff Gud Fader ved Christum.

Elskelige alsomkieriste moder . . . Eftersom ieg i nogen kort tid forleden haffuer opbaaret eders kierlige Scriffwelser, oc haffde vel buret længe siden derpå at fornøye eder met Nødtørfftig gienswar, saa er dog saadant mit alvorlige forsæt indtil disse formedelst allehaande mødsommelige forhold bleffwet forhindret oc sat tilbage: oc endog ieg icke endnu er kommen til synderlig ro oc ledighed, saa kunde ieg dog icke andet end saa gaat som stiele mig saa mange stunder til at bekræffte eders moderlige kierlighed imod mig met denne min ringe scrifwelse, paa det i icke skulle tænke at ieg haffde eder aldels forgæt.

Ieg formercker aff eders scriffuelse at mit forsæt mig viidere uden lands at forsøge icke synderligen behager eder for allehaande Aarsagers skyld, men ieg formoder at i icke letteligen lader eder deroffuer bringe til nogen Utaalmodighed. Det vilde icke bliffue den fattige Joseph til gaffn eller gode lenger at bliffue udj Potiphars fængsel oc trengsel, oc uskyldeligen lide saa megen Tribulatz oc forfølgelse. Thi viste i fuldkommeligen, som i en part vel veed, hvad ieg haffde nu fast udj trij samfulde Aar hafft at drages met baade Treldom oc Omhu, Møde oc Arbeid, Sot oc Siugdom, Vaagne Netter, Harm oc Sore, Trotz oc Mutuillighed, Item Utacnemmelighed oc Bagtale, undertiden ocsaa Hunger oc Tørst, Spot oc Forfølgelse, da skulle i icke ynske mig saa ilde, at ieg skulle saa ynckeligen oc utilbørligen spille mine Unge Aar, oc maa skee mit liden tack oc tarff forsømme min egen Lycke oc Velfert. Offuer alt er fortiennesten ringere end nogen kand tro oc ingenlunde at ligne ved den som haffuer været udj formeere (!) Tider. Gud giffue ieg aldrig haffde seet Soerø, men i medlertid ieg her haffuer opslidt mit Leffnet oc Sundhed haffde tient en rolig mand udj meget ringere bestilling for

Klede oc Føde, det haffde været mig bedre. Det beste ieg haffwer at trøste mig ved er en god Samvittighed met huilcken ieg dette besværlige kald nogenlunde haffuer faarestaet oc opnaet det Maal der mine formend maa skee icke haffue offuergaet. Mand faar med Tiden at see om min Efterkommer kand giøre mig noget tilforn (d. v. s. overgå) oc fortiene større Tack end ieg, huilcket ieg gerne kand lide. Det andet huor ved ieg mig udj denne forandring mig trøster oc opholder er dette, at endog Uvenner formedelst allehaande Practicker (Kneb) oc harmelig Uretviished hauffe foraarsaget mig til at forlade dette stycke Brød som ieg nu en Tid lang haffuer haft udj Munden, saa forlader ieg mig dog met stadig . . . tilliid paa Guds riige forjettelse.

Thi mig er deputeret Aarligen udj fem samfelde aar, oc om ieg lyster paa det sjette, Kongl. Maitts Stipendium som er aarligen hundrede rigs daler, huilcket er ingen ringe eller foractelige hielp at leffue udaf til maadelighed. Den gode Gud setter mig nogen gode raad for aarligen til it halfft hundrede Daler. For dennem vilde ieg passelig Møye, Tribulitz oc forfølgelse lenger udstaa. Dog ieg tacker min Himmelske fader af hiertet, at ieg maatte være verdig til at lide noget udj dette mit retfærdige Kald oc Embede, som hand oc Øffrigheid mig uden uloulige middel eller gunst, gaffuer oc Venhyld (Vennehuld) haffuer tiltroet. Huad duer dog uforsøgt? Kand dog den intet got bide, som intet ont formaar at lide, som mand almindeligen plejer at sige. Mine forfølgere haffue allerede nock at bide paa, oc skulle vist forwente meere naar de haffue opfyldt deris ondskafts Maal. Huilcket ieg icke formelder aff nogen Klaffegerrighed, men fast meere aff metynck offuer deris blindhed oc forstockede hiertes. Den dag kommer vel nest Guds hielp, at min himmelske Patron oc Herre fremdrager den Uskyldige Joseph til Andst (Anseelse?) oc ophøyer hannem fra Mørcket offuer sine fiender oc forfølgere, oc snarere maa skee end nogen troer. Huor til ieg sandeligen troer Gud metdeeler mig sin Naade.

Oc hvad sige vi der af at saadant skulle veret betenct tilforn, der ieg saa hastig oc snart bleff hiemkaldet fra min Studering? Det klages nu alt for silde. Giord gierning haffuer ingen vinding. Dog ligevel skulle i icke tencke at ieg nødis eller foraarsages aff stor groffhed os Vankundighed viidere at reyse. Thi der som ieg tractede icke effter at opnaa mine hederlige forældres os forfedres maal oc nyde it hederligere oc roligere stycke brød i sin Tid end dette, da kunde ieg vel her bliffue, efterdj ingen tuinger mig til Orloff at tage, eller ocsaa i andre maader nogenlunde rigeligen forsynes. Men Gud skiuder mig andet udj sinde. Enten maa ieg være noget eller slet intet.

Huad mine brødre er anrørendis giffuer ieg eder ydmygeligen at viide, at de tage Gud være loff temmelig smuct aff sted, oc forfremme sig dag fra dag bedre oc bedre, icke uden min store Lyst oc Gledede. Lauge giorde sin første Udfluct paa Prædikestolen Anden

Jule dag sist forleden hoss sin kiere frende Hr. Jørgen Fanning⁵⁾ udj Bringstrup oc Siersted Kirker oc forholte sig derudj langt bedre end ieg nogen tid haffde vent eller troet. Ieg haffde saa sant hielpe mig Gud prædicket paa andet eller tredie Aar før (end jeg) kunde rede mig saa vel der fra. Det skulle i (afrevet: faa at vi-?) de udj Paaskehelligdagene, naar Gud vil vi kommer til eder udj nogen rolighed oc stilhed. Ieg kand ingen ro haffue for den anden førend ieg fører hannem an udj lige maade. Gud styrcke hos dennem det som hand i dennem begynt haffuer, sit Naffn til Ære oc os alle til Trøst. De 50 Daler som i mig forgangne Aar forstracte, haffuer de fast opbaaret til deris nødtørffst som it nøyactige oc rictige Regnskaff udj sin Tid skal udviise. Pengene skal ieg til gode nøye (tilfulde) met sin tilbørlig Interesse (rente) oc stor Tacksigelse forskaffe eder hos fader. Ieg formercker at i ere ocsaa daerede af de ubluelige lügnaetige Tidinger om voris Schole. Gud forbiude nogen aff mine disciple saadant skulde tencke meget mindre giøre. Det siges om Borgmesterens Søn⁷⁾ udj Skelshør at hand skulde indgaaet saadant et Contract med diefflen udj Kiøbenhaffn halff andet aar efter at hand haffde sagt denne Schole godnat; dog ieg forfarer at det ocsaa er løgn oc squalder. Oc omskiønt saa vaar burde voris Ungdom saadant icke at undgielde. Vi haffue Gud for Øyne, oc ere bedre aff hans Ord opliuste end at vi kunde haffue nogen gemeinskaff met Belial. Ieg tacker Gud at Scholen er udj den flor som icke mange i Danmarck, huilcket ieg acter nest Guds hielp at lade effter mig bedre end ieg den annammede, bekumrendis mig icke stort om Verdens tack.

En Uge før Paaske acter ieg nest Guds hielp at indstille mig hos eder sampt begge mine brødre, huilcke aldrig met min raad skulle bliffue nogen time effter mig paa Soerø, voris fellis Uvenners Traadz oc Tyrannj undergiffne. Gud setter dennem ellers nogen gode raad faare enten hos M. Poffuel⁸⁾ eller andensteds. Lauge er nogenlunde bequem til at studere i Kiøbenhaffn. Den anden mindste saa ieg gjerne mig maatte følge. Gud giffue naade til at ieg skulde saaledes handle met hannem at det skulle bliffue eder alle til stor hiertens Trøst oc Gledede. Huorum vi ville mundligen tales ved udj sin Tid. Deris Sengkleder vil ieg sende til Kiøbenhaffn met mine Kister, uden saa er, i ville unde Hans Laussen Dorithe Svanes Søn⁹⁾ dennem at bruge. Det kunde i lade mig betimeligen viide. Dorithe scriffuer mig saare kierligen til oc formaner mig til at bliffue ved Scholen, men det er alt forgefuis. Den Scholen skal annamme effter mig er allerede kaldet oc haffuer sin fulde beskeden borte (har fået sin aftale). I kunde letteligen giøre min Undskyldning aff denne min Scriffuelse oc hilse hende paa det venligste. Inden faa dage vil ieg selff scrifftelig ercklære mig hos hende her om, met tilbørlig giensuar paa hendis Anfordring. Gud giffue eder met Syskinde oc Suoger oc andre Venner oc Foruante

it saligt, gledeligt oc lykkeligt nyt aar fuld med Velsignelse oc Benedidelse.

Ar den kongelige Scholegaard paa Soero den 13 Januarij 1611.

E(ders) k(iære) Søn, altid aff hiertet tiensctagig.

Søren Andersen egen haand.

»Win oc quinder forblinde de wiise«

Af brevet ser man ikke, hvad det er, der er gået Søren Vedel imod i Sorø, eller hvem der har generet ham. Men mon det ikke skulle være skoleforstanderen i Sorø, Johannes Stephanius, der er »Potiphar«. Det kunne et brev fra Stephanius til den jævnaldrende ven, professor Hans Jensen Alanus tyde på. Det er skrevet 21.3.1611 umiddelbart efter, at Vedel havde forladt Sorø. Det afsnit, der vedrører Søren Vedel lyder i oversættelse fra latin¹⁰⁾:

(Jeg kan) »ikke undlade at meddele dig dette, at M(agister) S(øren) A(ndersen) omsider vil være hørt op med at opholde sig hos os og med sin slægtning¹¹⁾, din kollega, har absenteret sig herfra i forgårs henved klokken 8 om aftenen uden i det mindste at sige farvel til mig, da han på den dag samtidig havde endt alle sine øvrige tåbeligheder, hidtil de tåbeligste af alle, idet der var holdt et gilde etc. Uden tvivl vil begge dér udbrede forskellige rygter om mig, men det bryder jeg mig ikke om. Denne M(agister) S(øren) synes mig minsandten ved sit eksempel at bekræfte det, som Seneca siger: Ingen fremragende begavelse er uden et islet af galskab. Næste dag har jeg overgivet ledelsen af skolen til M(agister) Johannes Dionysios¹²⁾, som jeg håber vil færdes med lidt større omhu og omtanke. Således synes den mand at være, som du har anbefalet mig. Gud velsigne ham og indgive har et sind, der passer til omsorgen for dette embede«.

Rent umiddelbart får man ved gennemlæsningen af Vedels brev indtrykket af et noget overeksponeret eller ubehersket gemyt, utvivlsomt med en vis trang til at overdrive, som når han til de skildrede følger af den påståede hetz mod ham føjer, at han endog har måttet døje »sult og tørst«. Anderledes nøgternt er brevet fra Stephanius, selv om man mærker sig Vedels tåbeligheder, der altså endte med et afskedsgilde »etc.«, hvad man så ellers skal lægge i »etc.«?

Kan der her være en sammenhæng med det, som Vedel i 1604 skrev til moderen om, at hun ikke måtte ængstes for »at jeg icke skulle skicke mig saa tilbørligen udi fremmed sted som ieg burde«, og at hun ikke måtte slutte »aff min ungdomsbrast og uformuff, som teede sig altformegit hiemme«. Under alle omstændigheder i moderens kærlige breve bestandig bemærkninger som: »fly ondt selskab oc drukenskab« eller »for guds skyld forwar dig for den stercke win, du wedst wel, at du haffuer icke natur til at lide den«. Endnu 1608, da Vedel var kommet til Sorø, lod den moderlige formaning: »Win oc quinder forblinde de wiise«¹³⁾.

Hvorom alting er, visse »tåbeligheder« er sandsynligvis nøglen til den kritik, Vedel åbenbart er blevet mødt med i Sorø.

Efter en femårig studierejse til Tyskland blev Vedel 1616 sognepræst ved domkirken i Ribe og forblev i dette embede til sin død.

Noter

- 1) Om rektor Søren Vedel se H. G. Olrik: Oversigt over forstandere og lærere i Sorø. 1927-30, s. 35.
- 2) Danske Magazin, 1842. 3/1 s. 46.
- 3) Lauge Vedel (1592-1648) blev præst i Visby 1617 og endte som sognepræst ved Cathrine kirke i Ribe.
- 4) Jørgen Fanning (c. 1577-1619) havde 1604 været hører i Sorø og blev 1605 sognepræst i Bringstrup-Sigersted.
- 5) Hans Vedel (1595-1661) blev 1619 rektor i Lund og 1625 sognepræst i Burlov. Herredsprovst 1634.
- 6) Brevet findes i Ny kgl. Samling 2153 4°. (Kgl. Bibliotek).
- 7) Hans Ambrosiussen, søn af borgmesteren i Skelskær Ambrosius Ambrosii blev optaget i Sorø 1604 og udgik mellem 1607-10.
- 8) Poul Mortensen Aastrup (1576-1619) var gift med rektor Vedels søster Else (eller Side) (1586-1621). Han blev 1605 rektor i Ribe, 1610 professor i København og 1611 biskop i Lund.
- 9) Dorithe Svanes søn, som sengeklæderne skulle overgå til, var historieskriveren Hans Svanning den ældres dattersøn: Hans Jensen Svaning (1600-76), der i juli 1611 blev optaget i Sorø og som senere også blev en habil historiker.
- 10) Jeg skylder min gamle klassekammerat Kaj Viderø (S 23) megen tak for oversættelsen. Den originale latinske tekst er trykt i Kirkehistoriske Samlinger, 3. række, bd. 1 s. 792.
- 11) Antagelig Poul Aastrup. Se note 8.
- 12) Jens Dinesen Jersin (1588-1634) rektor i Sorø 1611-15 og 1624-26 påny i Sorø som tugtemester for de to kongesønner Hans Ulrik og Christian Ulrik Gyldenløve.
- 13) C. F. Wegener: Historiske Efterretninger om Anders Sørensen Vedel. 1946, s. 238, 240, 243 etc.

Bidrag til Soranerbladets drift

Anonym giver. Torquill Draw. Civildommer Poul Hallenberg. Civilingeniør Ib Refn. Afdelingschef S. Segel. Civilingeniør Torben Rosendal. Bankassistent Lars Skovenboe.

Der er fra 1.1.78 til 29.8.78 modtaget kr. 8.535,-.

Memo

Ved frokosten den 5. oktober vil advokat Jørn Ahlers fortælle om oplevelser fra den store verden, bl. a. Sydafrika og USA.

Fødselsdage i oktober 1978

Soransk Samfund lykønsker følgende kammerater, der har rund fødselsdag i oktober 1978:

3. Fru Grethe Wonsild (f. 1898), Bornholmsgade 6, 1266 København K.
4. Grosserer Jørgen Dam (f. 1908), Esthersvej 22 A, 2., 2900 Hellerup.
6. Afdelingschef Søren Segel (f. 1903), Rådmand Steins Allé 20-2, lejl. 202, 2000 København F.
7. Plantageejer Kai Esmann (f. 1898), Box K, Christiansted, 00820 St. Croix, Virgin Islands.
8. Civilingeniør Magnus Madsen (f. 1918), Pilehøjvej 30, 2750 Ballerup.
9. Læge Erik Kringelbach (f. 1903), 8462 Harlev.
9. Købmand Valdemar Neergaard Jacobsen (f. 1908), Valdemarsvej 2, Frederiksberg, 4180 Sorø.
10. Arkitekt Dan Fink (f. 1908), Kronprinsessegade 32, st., 1306 København K.
12. Civilingeniør Johan Seligmann (f. 1918), Fredensvej 21, 2630 Tåstrup.
17. Ernst Brehm (f. 1908), Vester Egede, 4690 Haslev.
22. Direktør Kjeld Langballe (f. 1928), Berlitz School, Corso Umberto 94, Pescara, Italien.
25. Kaptajn Jørgen Hartz (f. 1908), Kærstrupvej 35, 2500 Valby.
26. Civilingeniør Niels Estrup (f. 1928), Ordrupvej 132 C, 1., 2920 Charlottenlund.
26. Gartneriejer Troels Zachø (f. 1898), Slibestien 15, 4281 Gørlev.

Jydsk Batøk

Der er ingen mødetræthed at spore, når Soransk Samfunds jyske afdeling byder til batøk på Skadsholm Kristi Himmelfartsdag. Det er blevet en tradition, omend af ung alder endnu – og fremmødet slog alle rekorder, da unge som gamle soranere med familier, over 60 deltagere ialt, for fjerde gang samledes i prægtigt vejr på Skadsholm. Den jyske formand, jægermester *Erik Sanders* havde atter stillet hus og herlighed til rådighed, og han blev sammen med *fru Anne* hjerteligt takket af alle, ikke mindst fordi Erik Sanders havde trodset sygdom og gennemførte arrangementet.

Kun én herlovianer

Der var gjort de største anstrengelser for at få herlovianere med til batøk-dysten og den kammeratlige frokost i den bøgesmykkede lade, men kun én gammel dreng fra Herlufsholm havde mod til at møde de ypperlige soranere. Han gjorde sig til gengæld de største

Dødsfald

- LUDVIG KRISTIAN GELEFF
født den 31.7. 1901, død 5.6. 1978
- HENNING RECHNITZER-MØLLER (S 08)
født den 26.9. 1889, død 16.6. 1975
- POUL BERNHARD VOLSTRUP PEDERSEN (R 1928)
født den 27.7. 1911, død den 31.8. 1973
- JØRN ABEL (S 1952)
født den 17.6. 1932, død den 19.4. 1978
- HANS POULSEN (S 1918)
født den 8.8. 1900, død den 16.9. 1977
- KNUD FREDERIK JENSEN (S 1919)
født den 11.11. 1901, død den 7.8. 1978
- ERIK CASTENSCHILD (1928)
født den 5.7. 1911, død den 23.5. 1978
- HENRIK ABELIN SCHOU (S 1935)
født den 4.8. 1916, død den 23.5. 1978
- IVAR FAURSKOU MYRHØJ (S 1944)
født den 6.4. 1924, død den 4.6. 1978
- KAI MACHOLD (S 1915)
født den 22.11. 1897, død den 22.7. 1978
- HANS CHRISTIAN RASK (S 1915)
født den 27.6. 1896, død den 2.4. 1978
- SØREN BERG (S 17)
født 5.3. 1897, død 2.9. 1978

anstrengelser for at sætte tingene og sin batøkkæp på plads, og han vandt hæder, men paveværdigheden gik, for anden gang, til den stærke *Leo Erbs*, der slog alle – og kampens overdommer *Jørgen Borch Jacobsen* med forundring.

Frokosten med de medbragte madkurve blev en lang, levende og lattermild fællesoplevelse med Sorø-hyldest, sange og taler. Der var vilde hurraer for FAXE-bryggeriet, som igen befugtede festen med gavmild leverance til det soranske folk.

H. A.

og Fynsk Batøk

12 gamle soranere fra Fyn mødtes den 21. maj 1978 hos Jens Møldrup, Kildemose ved Vissenbjerg, for at fejre foråret med en gang batøk. Vore damer var også med, og Suhr Henriksen kom for en kort bemærkning, men deltog ikke i »pavevalget«. Det blev en spændende kamp mellem de mere gæve af kæmperne, inden Borch Jensen overtog værdigheden som pave foran Jens Møldrup (sidste års) og Jørgensen Pedersen. De medbragte klemmer blev nydt bagefter, skyldet ned med Faxes bidrag til lejligheden.

Tak til Faxe for god soranerånd. – Vi har gennem nogle år befundet os så godt på stedet ved den årlige betøkkfest, at vi hyldede værtsparet med at love dem, at vi kommer igen i de næste 30 år.

E. Lind (S 31).

Indhent tilbud på

Person-, Last-, Varevogne

4300 HOLBÆK
Hovedvej 4
(03) *43 41 22

4400 KALUNDBORG
Slagelsevej 162
(03) *51 11 66

4500 NYKØBING Sj.
Autogården
(03)* 41 11 22

Nyt tøj til bilen

ALTIKA

Autokonfektion
Ryesgade 23
2200 København N
(01) 39 64 41

Poul & Bent Henningsen
(1939)

Storno

RADIOTELEFONER

Artillerivej 126

Telefon (01) 57 68 00

Sorø Akademis
Skovdistrikt

Telf. (03) 63 01 25

gælder det **SPHAGNUM** så tal med

Pindstrup Mosebrug A/s

Pindstrup
8580 Ryomgård
Telefon (06) 39 61 00

SAAB
AUTOBIANCHI
Salg-Service

Aut. SAAB forhandler
NIELS THIELE
Automobiler
STENLØSE
Tlf. (03) 17 00 72

SVEGÅRDS
BOGHANDEL
SORØ

TELEFON (03) 63 00 27
POSTKONTO 6 00 71 63

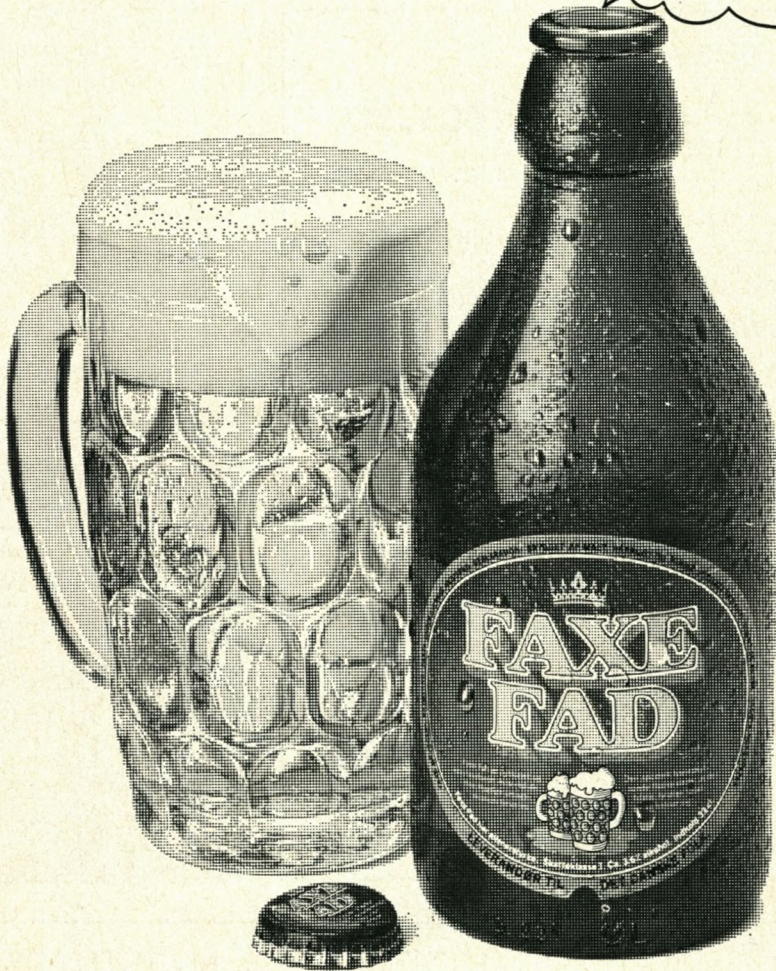
THOR-VASK - NÆSTVED

TELEFON 72 25 50

Sorø Bogtrykkeri ApS
Alleen 9, 4180 Sorø
(03) 63 05 75

Hvorfor nøjes med en almindelig pilsner, når du kan få en Faxe Fad til samme pris.

JEG ER
UPASTEURISERET.

Samme mængde og styrke som
almindelig pilsner- og samme upasteuriserede
kvalitet som Faxe Fad på dåse.

FAXE
BRYGGERI

-leverandør til det danske folk.